VALORIFICAREA CAPITALULUI UMAN ÎN INDUSTRIA MEDIA

UNLOCKING HUMAN CAPITAL IN MEDIA INDUSTRY

Andrei DUMBRĂVEANU, ORCID: 0000-0003-4427-7119

CZU: 070:331.101.262:004

e-mail: dumbraveanu.andrei @gmail.com

Philosophers, aestheticians, historians, psychologists, and sociologists have analyzed the creative processes, developing theories and methods of knowledge and valorization of these processes, for human purposes. In the post-humanist era, they are overcome by the mass-, hybrid character of artificial intelligence-assisted creation, which permeates more and more vehemently into social life, forming new industries and markets. Thus, social and human development is embraced of phenomena that interact and produce turbulent effects which threaten the essence of the social environment - human being as a rational living being, a product of culture. Among the new industries of the digital age, media industry has an important place, as it ensures communication and generates beliefs necessary to promote consumption in the free market, and growth of economic capital. However, Economic Capital cannot exist outside of Human Capital, which appears and unfolds, in its turn, based on human resources. The latter represent the creative elements which form concepts, showcase willingness and actively implement conceptual ideas, influencing the effectiveness of the use of all resources: material, financial and informational. Through his/her intellectual structure, through feelings, mentality, culture, motivation, desires and especially through self-awareness, the owner of human capital can prevent or, on the contrary, stimulate an action. Thus, intelligent growth, beneficial to sustainable social development, favors continuous professional training, which has become a strategic priority of the European Union. The resources of media industry are based on the human capital which forms knowledge and beliefs among the general public, but the media industry, in its turn, can also be a producer of human capital.

Keywords: *creative process, resources, development, post humanism, digital age, media industry, resources, human capital.*

În epoca digitală capitalul uman devine sursă principală de dezvoltare durabilă în aspect economic și social. Or, procesul dezvoltării solicită energii creative, care se formează și se emană în mod spontan doar aparent, căci procesul creativ este mult mai complicat decât ni se pare atunci când vedem rezultatele lui. Din aceste considerente, este necesară o analiză multilaterală, unde relațiile liniare dintre cauză și efect sunt insuficiente pentru obținerea rezultatelor scontate. Deși pe parcursul dezvoltării culturii și civilizației oameni iluștri ai timpurilor lor (filosofi, esteticieni, istorici, psihologi, sociologi) au analizat procesele creative, elaborând teorii și metode de cunoaștere și valorificare în scopuri umane a procesului respectiv, în epoca postumanistă acestea sunt depășite de caracterul hibrid, de masă al creației asistate de inteligența artificială, care pătrunde tot mai vehement în viața socială, formând noi industrii și piețe de desfacere. Astfel,

dezvoltarea socială și umană este cuprinsă de fenomene ce interacționează și produc efecte turbulente, care amenință esența mediului social – omul ca ființă rațională, produs al culturii. Între noile industrii ale epocii digitale industria media ocupă un loc important, căci asigură comunicarea și formează convingeri necesare promovării consumului pe piața liberă, creșterii capitalului economic. Însă capitalul economic nu poate exista în afara capitalului uman, care apare și se dezvoltă, la rândul său, în bază de resurse umane. Resursele umane constituie elementele creative ce formează concepții, dau dovadă de voință și implementează activ ideile conceptuale, influențând eficacitatea utilizării tuturor resurselor: materiale, financiare și informaționale. În acest proces individul deține un rol important. Prin structura sa intelectuală, prin sentimente, mentalitate, cultură, motivație, dorințe și în special prin conștiința de sine, el poate împiedica sau, dimpotrivă, poate stimula o acțiune. Astfel, creșterea inteligentă, benefică dezvoltării sociale sustenabile, favorizează formarea profesională continuă care a devenit prioritate strategică a Uniunii Europene. Resursele industriei media se bazează pe capitalul uman formator pentru publicul larg, însă industria media, la rândul său, poate fi și producătoare de capital uman. Noțiunea de capitalul uman cunoaște mai multe interpretări teoretice, însă își are începutul în spațiul economic. În zorii epocii industriale, în sec. XVIII, odată cu apariția motoarelor cu aburi, scoțianul iluminist Adam Smith a publicat studiul *O anchetă asupra naturii și cauzelor avuției națiunilor* . Este o lucrare fundamentală pentru științele economice, cunoscută și ca *Avuția națiunilor,* unde filosoful moral a descris și a analizat factorii economici de bază ai formarii și dezvoltării capitalului, din perspectiva realității sociale a Imperiului Britanic, cel mai mare și mai bogat imperiu din lume în acea perioadă. Este o operă fundamentală, în care Smith a dovedit că avuția națiunilor depinde de progresul tehnologic și de capacitatea lor de a produce bunuri, de diviziunea muncii, de relațiile de schimb și comerciale, de piața liberă. Folosind noțiuni și sintagme noi pentru acele vremuri: cantitatea muncii, ponderea lucrătorilor productivi, forță de muncă, muncitori din industrie și servitori (în limbaj contemporan, prestatori de servicii – *n.a*), Smith a descoperit și a argumentat principiile creșterii economice, care au deschis calea civilizației spre epoca capitalismului și a liberalismului economic. El considera că munca este măsura reală a valorii de schimb a tuturor lucrurilor. Fiecare persoană, în activitățile sale, urmărind obținerea bunurilor individuale, caută cum să muncească mai ușor și totodată să capete un profit mai mare. Astfel, interesul călăuzit de abilități și cunoștințe stă la baza evoluției tehnologice. Lucrarea „Avuția națiunilor”, elaborată în două volume, a influențat gândirea economică, socială, filosofică, politică a multor cercetători pe parcursul timpurilor. La un veac distanță după Adam Smith, vine filosoful, jurnalistul, fondatorul materialismului dialectic și istoric, al socialismului științific și al economiei politice – Karl Marx, care a elaborat lucrarea sa fundamentală „Capitalul”, operă în domeniul economiei, de rezonanță socială și politică, prin care a influențat mersul istoriei și a schimbat destinele multor popoare. Astfel, „Capitalul” din domeniul economiei a pătruns în dialectica materialistă și a trecut în spațiul de cercetare al societății în evoluție. Evoluarea științei, perfecționarea tehnologiilor, a culturii tehnice-inginerești

au făcut să crească producerea de bunuri, iar, totodată, și tehnologiile de consum al acestora. Ca răspuns la fărădelegile pieței a apărut concepția de dezvoltare durabilă sau sustenabilă, atât în aspect ecologic, cât și social-uman. Legile bazate pe plusvaloare nu pot fi negate, căci există în mod obiectiv, științific, la fel cum legile mecanicii clasice nu pot fi negate de legile fizicii cuantice. Dezvoltarea economică se perfecționează continuu. Capitalul clasic, în societatea postmodernă, se destinde prin capitalul nevăzut, imaterial, pe care plusvaloarea îl lua în calcul doar ca adaos tehnologic la prețul produsului material. Așa cum diviziunea muncii, fiind un produs al cunoștințelor, al tehnologiilor inginerești, al culturii, formează plusvaloare, ea naște totodată și solidaritate organică bazată pe capital uman, care, la rândul lui, produce coeziune umană, fără de care nu există viață calitativă și nici bunăstarea unei societăți durabile. Claudia Goldin, profesoară de economie a muncii și istoric al economiei la Universitatea Harvard, Statele Unite ale Americii, prezintă definiția capitalului uman drept cumul de calități sociale și personale, de obiceiuri, cunoștințe, incluzând totodată și creativitatea. Acest amalgam de virtuți ale ființei umane este implicat în capacitatea de a munci, de a produce bunuri materiale și servicii [1]. Economistul Gary Becker, profesor la Universitatea din Chicago, laureat al Premiului Nobel, în lucrarea „Capitalul uman: analiză teoretică și empirică", consideră că termenul „capital uman" poate fi înțeles la fel ca și capitalul material, utilizat ca noțiune în cazul când facem referință la fabrici și utilaje. Ca și în cazurile capitalului material, întru formarea capitalul uman se fac investiții care pot fi pe mai multe planuri: în educație, perfecționarea cunoștințelor, tratamente medicale etc. Becker susține că, angajat în procesul tehnologic, capitalul uman este un mijloc de producție, unde investițiile suplimentare generează o producție suplimentară, iar produsul final obținut în urma valorificării capitalului uman depinde și de rata sa de rentabilitate. Totuși, în viziunea economistului Becker, capitalul uman are calități social-umane, datorită cărora acesta, deși poate fi substituibil, nu poate fi transferat, ca în cazurile bunurilor imobiliare, ale rezultatelor materiale ale muncii sau al capitalului fix [2]. Conform cercetărilor efectuate de Becker, în SUA, investițiile în capitalul uman aduc mai mult profit decât cele depuse în hârtiile de valoare. Școala economică din Chicago este cunoscută și prin lucrările lui Theodore Schultz consacrate economiilor în curs de dezvoltare, îndeosebi celor din domeniul agrar, pentru care cercetătorul s-a învrednicit de Premiul Nobel. Schultz a demonstrat că bunăstarea populației în țările sărace nu depinde atât de mult de resursele lor naturale, nici de eforturile guvernelor, nici de dotările cu tehnici performante, cât depinde de cunoștințele deținute de locuitorii lor. Schultz a promovat ideea dezvoltării învățământului, considerându-l drept temelie pentru capitalul uman. Cercetând procesul de restabilire a economiilor țărilor beligerante în cel de al Doilea Război Mondial, el a observat că Germania și Japonia au reușit să renască din ruine mai repede decât Anglia. Succesul dezvoltării rapide a acestor state a fost determinat de starea de sănătate și de sistemul de învățământ. Banii economisiți de stat din lipsa de cheltuieli medicale au fost investiți în învățământ, iar cunoștințele și abilitățile obținute au asigurat refacerea economică și creșterea bunăstării sociale. Conform viziunilor lui Schultz, învățământul condu-

ce la creșterea productivității muncii individului, dar mărește și costul economic al timpului lui. Conform viziunii lui Theodore Schultz, învățământul formează o direcție importantă a prosperării economice contemporane. Investițiile în capitalul uman nu constituie numai cheltuieli pentru învățământul universitar și preuniversitar. Printre cheltuieli pot fi considerate și cele de autoperfecționare în condiții casnice, de acumulare a experienței la serviciu. La acestea se mai adaugă și investițiile în domeniul sănătății, educației și științei. Investițiile în capitalul uman, creșterea prețului muncii umane devin factori importanți ai transformărilor economice [3].

Ideea de capital uman a fost lansată în anul 1954 de economistul englez Arthur Lewis, laureat al Premiului Nobel pentru economie, împreună cu Theodor Schultz. În viziunea lui Lewis, termenul prezintă potențialul economic al angajatului în câmpul muncii, capacitățile lui de a răspunde la necesitățile de producție ale angajatorului și se referă mai puțin la imaginea socială a salariatului. Teoriile ulterioare au demonstrat relevanța capitalului uman în funcție de importanța sarcinii puse în fața producătorului. În viziune economică, capitalul uman este un factor ce asigură cariera profesională a angajatului, în particular, și creșterea bunăstării, în general. Menționăm că, în mod implicit, capitalul uman se manifestă în viața socială dincolo de perimetrul instituțional, asigurându-și propria prosperare, dar, de regulă, contribuind și la soluționarea unor probleme legate de activitatea instituțională. Din aceste considerente, conceptele teoretice direcționate cu strictețe pe vectorul economic, apelând numai la indicatori statistici și analize mecanice, au fost supuse unor critici din perspectiva metodologică a unei discipline complexe. Criticile reflectă abordări ce presupun prezentarea ființei umane în aspectul relațiilor ei economice și sociale, ținându-se cont de potențialul biologic al individului, de capacitățile lui intelectuale, culturale, morale, psihologice, de talent și carismă, care nu sunt calități de neglijat și care se manifestă în cadrul unor tranzacții concrete sau în activități corporative. Din aceste considerente, au apărut alternative la teoria capitalului uman. Economistul american Michael Spence, laureat al Premiului Nobel pentru analiza pieței, în baza informației asimetrice, propune teoria semnalizării ca alternativă a teoriei de creștere a productivității muncii, bazată pe capitalul uman, obținut prin învățământ. Spence pornește de la analiza pieței cu informare asimetrică, adică a situațiilor unde vânzătorii cunosc mai mult despre calitatea mărfii decât cumpărătorii. În situațiile respective vânzătorii fac investigații suplimentare pentru a se informa și vând, de fapt, nu marfa, ci semnalele ei, imaginea mărfii. Spence dovedește că asemenea situații se produc și în piața muncii. De regulă, angajatorii nu cunosc competențele profesionale ale angajaților. Ei judecă despre abilitățile acestora după diplomele de absolvire a instituțiilor de învățământ, prezentate de angajați. Prin urmare, instituțiile respective transmit angajatorului semnale. Dacă angajatul posedă o diplomă de absolvent, atunci angajatorul îl consideră suficient de tenace și de dezvoltat intelectual. Din aceste considerente, deținătorii de diplome au șanse mai mari să fie angajați în câmpul muncii. Astfel poate fi explicată diferența de plată în remunerarea muncii, care nu depinde numai de productivitate, dar și de anumite calități ale angajatului, cum ar fi: învățământul (studiile), sexul, vârsta, etnia etc. În baza teori-

ei semnalelor, Spence contestă teoria învățământului ca factor primordial al capitalului uman, de creștere a productivității muncii.

Sociologul francez, publicistul, filosoful și etnologul Pierre Bourdieu a elaborat o concepție nuanțată a capitalului uman. El reliefează importanța factorilor culturali și simbolici în procesul de producere și supune criticii concepția marxistă a primatului economic. În viziunea lui Bourdieu, un rol important de instaurare a dominației relațiilor sociale îl deține practica structurilor de guvernare de a-și promova simbolurile și cultura. Teroarea prin simboluri legitimează formele de dominare socială. Lumea contemporană, potrivit lui Bourdieu, nu se împarte în clase, ci în domenii – câmpuri sociale, spații ale unei lupte necontenite, între inegalități, pentru afirmarea dreptății sociale. Domeniile nu mențin coerența istorică a evenimentelor, căci fiecare om poartă în minte o perspectivă foarte personală; astfel, lumea socială reprezintă o istorie acumulată. În câmpurile sociale iau naștere câmpurile artei și câmpurile politicului, ca genuri de activități separate. Câmpurile păstrează o autonomie relativă în raport cu societatea în întregime. Bourdieu considera că omul, întâi de toate, este călăuzit de dorința recunoașterii demnității lui, iar recunoașterea în sine conține caracter social, capitalul fiind o resursă a câmpului social, pe când teroarea simbolurilor nu este altceva decât un mecanism principal de afirmare a statului. În viziunea lui Bourdieu, capitalul obține o conotație nouă, e „muncă acumulată (în formă materializată sau în formă „încorporată", întruchipată), care, atunci când este însușită pe o bază privată, adică exclusivă, de către agenți sau grupuri de agenți, le permite acestora să ia în stăpânire energia socială sub forma de muncă reificată sau vie". Capitalul poate fi înțeles ca un fel de combustibil, care permite agenților să-și reproducă poziția în câmpul social. În funcție de domeniu, capitalul se poate manifesta sub trei forme: capital economic, capital cultural și capital social. Bourdieu lansează sintagma „capital cultural" și explică sensul ei – o formă de capital care este „convertibilă, în anumite condiții, în capital economic și poate fi determinat în baza unor calificative educaționale". Bourdieu distinge trei forme fundamentale de capital cultural: capitalul cultural întruchipat, instituționalizat și capitalul cultural obiectivat. În starea sa întruchipată, capitalul cultural este o „formă, ce reprezintă situația de lungă durată, în care se află mintea și corpul" [4].

Industria media are specificul ei aparte și, ca orișicare altă industrie, valorifică tehnici și tehnologii ce solicită metode specifice de formare a capitalului uman, care în condițiile comunicării fără obstacole în lumea digitalizată depășesc rigorile schimbului informațional caracteristice societăților moderne și postmoderne. Societatea contemporană beneficiază de comunicare deschisă, liberă, fără frontiere. Ștergerea frontierelor devine un fenomen universal care cuprinde și procesele creative. Dispar frontierele între genuri, între tehnici și procedee de creație, însă un lucru rămâne constant, cu certitudine: aparențele haosului nu înseamnă și dominare a haosului. Haosul nu poate exista fără ordine. Creația adevărată se axează pe concepții ce produc discurs și mesaje novatorii, social utile, care nu pot să apară din nimic, în afara tradițiilor. Din nimic, nimic apare.

Referințe:

1. GOLDIN, C. *Human Capital.* Disponibil: goldin_human_capital.pdf (harvard.edu)Human Capital | Claudia Goldin (harvard.edu) [Accesat: 12.04.2023]
2. BECKER, G.S. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. In: *Journal of Political Economy,* 1962, vol 70, no 5, Part 2. Disponibil: (uchicago.edu) [Accesat: 14.04.2023]
3. Лауреат нобелевской премии по экономике Теодор Шульц о роли человеческого капитала в преодолении проблем бедности. Disponibil: (PDF) (researchgate.net) [Accesat: 16.04.2023]
4. BOURDIEU'S, P. *Capital Explained* • Disponibil: (sociologygrup.com) [Accesat: 16.04.2023]